

Handreiking

Wijktransitieplan

Colofon

September 2021

De handreiking 'Wijktransitieplan' is opgesteld door het Ondersteuningsteam Wijk van de Toekomst. Wijk van de Toekomst is een programma van de provincie Gelderland.

Woord vooraf

Deze handreiking is een groeidocument. Wij hebben geprobeerd om een eerdere handreiking voor het Wijktransitieplan van Wijk van de Toekomst door te ontwikkelen naar een handreiking waarin de transitie naar aardgasvrije wijken een onderdeel wordt van de bredere context en ontwikkeling van de wijk. Volgens ons past dit beter bij de realiteit en geeft het meer handvatten voor succesvolle inbedding, participatie en samenwerking.

Wij hebben goed gekeken naar de processen in de wijken en verschillende deelnemers binnen het programma om input gevraagd. De concept-handreiking Wijktransitieplan is daarnaast besproken op 1 juli 2021 tijdens de intervisie voor procesbegeleiders. Wat we willen meegeven:

- We zien het wijktransitieplan als groeidocument – van grof naar fijn gedurende verschillende fases en ook passend bij de werkwijze in het programma Wijk van de Toekomst. Andere documenten uit het programma, zoals het aanvraagformulier en de intentieovereenkomst, werken dan als tussenstappen en onderdelen van het wijktransitieplan;
- We willen nadrukkelijk ruimte geven aan diversiteit van aanpakken. Onze intentie is om bouwstenen aan te reiken en niet een 'one size fits all' blauwdruk of format. Procesbegeleiders en kwartiermakers uit het programma waarschuwen dat je ook in het gebruik daarmee op moet passen;
- Het is een uitdaging om een document te maken dat voor verschillende partijen in een coalitie bruikbaar is. Dus voor bv bewonersgroep, gemeente en woningcorporatie. Wij proberen steeds vanuit de wijk en wijkcoalitie te redeneren. In principe kunnen daar mensen vanuit verschillende achtergronden deel van uitmaken. We denken echter dat kwartiermakers, initiatiefnemers, projectleiders en procesbegeleiders hier het meeste gebruik van maken;
- Een vraag die ons heeft beziggehouden is 'Hoe verhoudt het Wijktransitieplan zich het Wijkuitvoeringsplan'. Wij kiezen ervoor om zoveel mogelijk vanuit 'de wijk' te denken en vanuit de ontwikkelingen waartoe 'de wijk' zich moet verhouden. Het beleidsinstrumentarium Wijkuitvoeringsplan (maar ook de Transitievisie Warmte, Omgevingsvisie & Omgevingsplan) is iets waartoe je je moet verhouden als wijkcoalitie. Waar nodig kunnen partijen afspreken de zaken te integreren;
- Het woord Wijktransitieplan roept associaties op. We hebben overwogen om het een koersdocument, kompas of anders te noemen. Maar elke oplossing leidt tot nieuwe problemen. Het is wat ons betreft het beste als wijkcoalities zelf beslissen hoe ze hún instrument en plan willen noemen.

We staan open voor input en ervaringen om deze handreiking verder te ontwikkelen te maken.

Hartelijke groeten!

Het ondersteuningsteam van Wijk van de Toekomst.

Inhoudsopgave

Handreiking	1
Wijktransitieplan	1
Woord vooraf	2
Achtergrond en context	6
Doel en nut van het wijktransitieplan	7
Onderdelen van een wijktransitieplan	8
Aanleiding, context en doel	8
Profiel van de wijk, het dorp of de buurt.....	9
<i>Reflectie en conclusies op basis van het wijkprofiel</i>	<i>10</i>
Scenario's voor warmtetransitie in de wijk	10
<i>Technische mogelijkheden.....</i>	<i>10</i>
<i>Organisatorische mogelijkheden.....</i>	<i>11</i>
<i>Doelgroepenbenadering.....</i>	<i>11</i>
<i>Afwegingsproces</i>	<i>11</i>
De koers: perspectief & strategische keuze(s)	12
<i>Procesontwerp, betrokkenen, rollen, organisatie.....</i>	<i>13</i>
<i>Uitvoeringsparagraaf: concreet op weg naar een toekomstbestendige wijk.....</i>	<i>13</i>
Voorbeelden & leren van elkaar	15

Inleiding

Deze handreiking maakt deel uit van de gereedschapskist van het programma Wijk van de Toekomst. In maart 2020 werd de eerste versie uitgebracht en inmiddels is er deze tweede versie, waarin nieuwe inzichten zijn verwerkt. In dit document worden de volgende vragen beantwoord:

- Wat is de achtergrond en context bij het wijktransitieplan en deze handreiking?
- Wat is het doel en het nut van een wijktransitieplan?
- Hoe kan een wijktransitieplan er uitzien?
- Welke elementen worden erin beschreven?
- En wat kun je doen om de benodigde kennis en inzichten te vergaren om samen het plan op te stellen?

Achtergrond en context

Wat is de achtergrond en context bij het wijktransitieplan en deze handreiking?

Deze handreiking is een onderdeel van de gereedschapskist van het **programma Wijk van de Toekomst**. In het programma Wijk van de Toekomst worden initiatiefnemers in wijken, dorpen en buurten ondersteund die werken aan een duurzame en veerkrachtige 'Wijk van de Toekomst'. Het programma richt zich voornamelijk op initiatieven die zich daarbij onder andere inzetten voor het verduurzamen van de woningen en (op termijn) aardgasvrij maken van de wijk.

In **de praktijk van 'Wijk van de Toekomst'** zien we dat het proces in de wijken meestal langs een aantal stappen is georganiseerd:

Stap 1. Eén of meer initiatiefnemers voelen urgentie om zich met dit vraagstuk bezig te houden pakken de handschoenen op. Ze zien een stip op de horizon opdoemen waarvoor ze zich willen inzetten.

Stap 2. De initiatiefnemers organiseren zich. Ze vormen een coalitie, een groep medestanders en/of belangrijke samenwerkingspartners om aan die stip op de horizon te werken. In deze coalitievorming kan de stip op de horizon wat veranderen omdat je meerdere belangen probeert te verenigen.

Stap 3. Deze wijkcoalitie zet zich vervolgens in om die stip op de horizon te realiseren. Daarvoor doen ze verschillende dingen: ze werken aan het organiseren van een netwerk, aan de communicatie met bewoners in de wijk en aan het optuigen en realiseren van verschillende deelprojecten. Naarmate het proces vordert, werkt de coalitie ideeën steeds concreter uit tot gedetailleerde plannen, verbreedt het de betrokkenheid van partijen, waaronder wijkbewoners, en worden plannen gerealiseerd.

Het is mogelijk dat er meerdere ontwikkelingen en deelprojecten parallel lopen. In de praktijk zijn er veel wegen die naar een (toekomstbestendige, aardgasvrije) wijk kunnen leiden. We zien verschillende initiatieven: de een is aan de slag met een aanpak, die al heel specifiek gaat over het aardgasvrij maken van de warmtevoorziening in de wijk, buurt of dorp. Zij streven ernaar rond 2030 'van het aardgas af te gaan'. Een andere aanpak gaat voor een langere route van verduurzaming of is meer of minder ingebed in een bredere ontwikkeling van de wijk, buurt of dorp.

Vanuit **het beleid van de Rijksoverheid** moeten alle gemeenten in 2021 een Transitievisie Warmte opstellen, waarin ze aangeven hoe ze als gemeente te werk gaan en welke wijken als eerste aan de beurt zijn. Op wijkniveau werken gemeenten met het instrument Wijkuitvoeringsplan. In het Wijkuitvoeringsplan worden keuzes gemaakt over de concrete fysieke maatregelen die genomen gaan worden, de vereiste investeringen, de gevraagde gedragsverandering en de mate van keuzeruimte voor individuele bewoners (bijv. om niet mee te gaan in collectieve maatregelen). Dit Wijkuitvoeringsplan wordt door de gemeenteraad vastgesteld. Het proces van Transitievisie naar Wijkuitvoeringsplan is meer de formele, gemeentelijke route. Bij Wijk van de Toekomst kan deze gemeentelijke route het uitgangspunt zijn, maar kunnen we ook werken vanuit het perspectief van de wijk zelf. We positioneren het Wijktransitieplan dan ook bewust als separaat instrument. Het Wijkuitvoeringsplan kan een uitvloeisel zijn van het Wijktransitieplan of omgekeerd.

Doel en nut van het Wijktransitieplan

Wat is het doel en het nut van een wijktransitieplan?

Het proces om te komen tot een toekomstbestendige wijk is langdurig en complex. Meer filosofisch zou je je kunnen afvragen of dit ooit 'af' is. Meer gericht weten we dat de wijktransitie naar een aardgasvrije, CO₂-arme wijk met duurzame woningen plaatsvindt in een dynamisch en soms onzeker speelveld met verschillende partijen.

Een goed doordacht regelmatig geactualiseerd **Wijktransitieplan** helpt, net als een goed kompas, om vanaf de initiatiefase koers en richting te bepalen en, waar nodig, bij te kunnen sturen. Met het wijktransitieplan plaats je de warmte- en energietransitie in de sociale en fysieke context van de specifieke wijk en het toekomstbestendig maken daarvan. Het idee is dat dit bijdraagt aan het vinden van passende oplossingen voor de wijk en het maken van verbinding met verschillende partijen die allemaal nodig zijn.

Het Wijktransitieplan kan gezien worden als een 'dynamisch document' dat zich mee ontwikkelt gedurende het proces. Van grof, in de eerste initiatieffase, naar fijner, wanneer er een uitvoeringsprogramma of project aan toegevoegd wordt. Het plan is tegelijkertijd product, instrument én proces: Een product dat gemaakte keuzes en afspraken vasthoudt en onderbouwt; voor verschillende partijen – zoals de gemeente – kan het gebruikt worden bij formele besluitvormingsmomenten. Een instrument om te kunnen communiceren richting betrokkenen en om de juiste vragen te kunnen stellen. Een proces (rond de totstandkoming) om *samen* te werken en *samen* de koers voor de toekomst te bepalen.

Infobox Tip: de provincie Gelderland stelt subsidie beschikbaar voor procesbegeleiding Wijk van de Toekomst. Wil je hier meer over weten? Neem contact op met het ondersteuningsteam.

Infobox Tip: er zijn diverse procesbegeleiders die goed kunnen helpen bij het proces in de wijk en het komen tot een wijktransitieplan. Deelnemers aan Wijk van de Toekomst hebben met verschillende partijen ervaring opgedaan. Wil je ervaringen uitwisselen? Wil je hulp omdat je door de bomen het bos niet meer ziet? Neem contact op met het ondersteuningsteam.

Onderdelen van een Wijktransitieplan

Hoe kan een Wijktransitieplan er uitzien? Welke elementen worden erin beschreven? En wat kun je doen om de benodigde kennis en inzichten te vergaren om samen het plan op te stellen?

Er is geen vaste formule voor hoe een Wijktransitieplan er uit moet zien. Het mag in de vorm van een rapport, een poster met een infographic of op de achterkant van een bierviltje. Misschien staat het helemaal niet op papier en zit het vooral in de hoofden van de betrokkenen. Wel zijn er verschillende elementen die in een effectief en overtuigend wijktransitieplan niet mogen ontbreken.

1. Aanleiding, context en doel
2. Profiel van de wijk, het dorp of de buurt
3. Scenario's voor warmtetransitie
4. De koers: perspectief & strategische keuze(s)
5. Procesontwerp, betrokkenen, rollen, organisatie
6. Uitvoeringsparagraaf: concreet op weg naar een toekomstbestendige wijk

In de komende paragrafen gaan we verder in op de verschillende onderdelen en bieden we naast een inhoudelijke toelichting ook tools, tips en goede voorbeelden uit de praktijk over hoe dit aan te pakken.

Aanleiding, context en doel

Gedreven en initiatiefrijke bewoners die hun wijk toekomstbestendig willen maken, de netbeheerder die ziet dat de gasleiding aan vervanging toe is, de corporatie die voor een renovatieopgave staat of de gemeente die onlangs een transitievisie warmte heeft opgesteld. De redenen om met een wijktransitie aan de slag te gaan zijn veelzijdig en afhankelijk van o.a. de initiatiefnemer, de fysieke en sociale kenmerken van de wijk, de al lopende initiatieven, gemeentelijke beleidsdoelstellingen en nationale en internationale afspraken.

In het eerste deel van het wijktransitieplan wordt de **aanleiding** om als wijkcoalitie op 'transitiepad' te gaan toegelicht en een **gezamenlijk toekomstperspectief** geschetst:

- Beschrijf hier de beweeggronden voor het verduurzamen/aardgasvrij maken van de buurt/wijk of dorp (noodzaak, urgentie, aanleiding).
- Licht toe welke partijen onderdeel uitmaken van de wijkcoalitie (betrokken partners).
- Formuleer de gedeelde, specifieke **doelstelling voor de wijk**. Bijvoorbeeld de transitie naar een aardgasvrije warmtevoorziening in 2030.
- Geef aan hoe deze doelstelling zich verhoudt tot andere (gemeentelijke) projecten en programma's. Denk ook aan de voorgeschiedenis en het voorbereidend werk (eerdere projecten, buurtactiviteiten of onderzoeken) dat al is uitgevoerd.
- Maak duidelijk hoe dit plan is ontstaan (proces) en welke partijen hieraan hebben meegewerkt.

Profiel van de wijk, het dorp of de buurt

Om een goed wijktransitieplan te kunnen maken, is het belangrijk om de fysieke en sociale kenmerken van je wijk, buurt of dorp goed in kaart te brengen. Om te komen tot een passend beeld bij jouw Wijk van de Toekomst en de specifieke uitdagingen en mogelijkheden duik je in het 'DNA' van je wijk en bekijk je het gebied vanuit verschillende invalshoeken: sociaal, fysiek en systeem.

Sociale Analyse: Schets een sociale kaart met bestaande actoren en structuren in de buurt. Toon bijvoorbeeld de eigendomsstructuren. Is er een woningbouwcorporatie die woningen in de buurt beheert? Wat is de verhouding koop- en huurwoningen? Is er een energiecoöperatie actief? Hoe zijn de bewoners georganiseerd? Welke groepen of organisaties hebben een belang bij de ontwikkeling van de wijk? Wat vinden mensen belangrijk?

Fysieke Analyse: Beschrijf de fysieke kenmerken van de buurt. Denk hierbij aan:

- **De stedenbouwkundige structuren van de wijk:** Toon de afbakening van het projectgebied op een kaart. Dit is met name relevant als de buurt in de context van de transitie afwijkt van de standaard CBS-buurtindeling, of een combinatie van woningen uit twee of meer officiële buurten is. Beschrijf de stedenbouwkundige opzet van de wijk en de relatie van het gebied met de omgeving. Welke functies zijn eraanast wonen (bedrijven, voorzieningen, scholen, buurthuizen of kerken)? Hoe is de relatie met deze panden (fysiek) en met de eigenaren en gebruikers (sociaal)? Geef aan of er uitgesloten bouwobjecten zijn, en welke dit zijn.
- **De bouwtechnische kenmerken van de woningvoorraad:** typering en ouderdom van de woningen, overzicht van de energie labels, gas en elektraverbruik per straat, per woning en per m² woningoppervlak, toekomstige onderhouds- of renovatieopgaves
- **Bestaande boven- en ondergrondse infrastructuur:** bv. de leeftijd van het aardgasnetwerk, elektriciteitsnet (capaciteit), warmtenet (bron, capaciteit), riool, bestrating etc.

Systeemanalyse, reflectie op koppelkansen en knelpunten: Beschrijf meekoppelkansen die spelen in de wijk zoals sociale veiligheid, duurzame mobiliteit, en klimaatadaptatie, die relevant zijn voor het wijkproces in jouw buurt. Geef daarbij aan hoe deze meekoppelkansen technisch, financieel en qua proces in elkaar grijpen en met elkaar samenhangen. Op welke manier speelt sociale veiligheid, mobiliteit, hitte, wateroverlast, ruimtelijke kwaliteit, werkeloosheid, eenzaamheid, vergrijzing etc. een rol bij het toekomstbestendig en aardgasvrij maken van jouw buurt, wijk of dorp? Welke onderwerpen spelen er in de wijk en zijn van belang voor de bewoners?

Voor de deelname aan het programma Wijk van de Toekomst maak je samen met de wijkcoalitie en met behulp van de handreiking - Wijk van de Toekomst al een eerste 'snelle' inventarisatie om tot een globaal en integraal beeld van het gebied te komen: Hoe zit de wijk in elkaar, wat speelt er in het gebied en welke kansen of knelpunten doen zich voor? In een latere fase maak je hierop waarschijnlijk nog een verdiepingsslag.

Infobox Inspiratie: Omgevingswandelingen en luistervinken methodiek

Naast 'deskresearch' zijn er zijn verschillende methoden om bewoners (en anderen) op een open manier te betrekken in beeldvorming en visievorming voor hun wijk. Bijvoorbeeld via omgevingswandelingen of de luistervinken methodiek. Lees hier meer over omgevingswandelingen:

<https://www.overlegorgaanfysiekeleefomgeving.nl/actuele+projecten/actuele+projecten+overzicht/aardgasvrije+wijken/praktijkverhalen+leef+-en+formele+wereld2/1782074.aspx>. Vraag het ondersteuningsteam van Wijk van de Toekomst als je hierover meer wil weten.

Infobox Tip: De checklist **Quick Scan en 'Analyse Wijk van de Toekomst'** omvat een uitgebreide lijst van indicatoren en van handige tools en websites met betrekking tot de dataverzameling.

Infobox Tip: Gemeentelijke Transitievisie warmte, ruimtelijke plannen of onderzoeken van derden kunnen je ook verder helpen. Het is handig om met je coalitiepartners af te stemmen over welke gegevens zij beschikken of welke onderzoeken al werden uitgevoerd.

Reflectie en conclusies op basis van het wijkprofiel

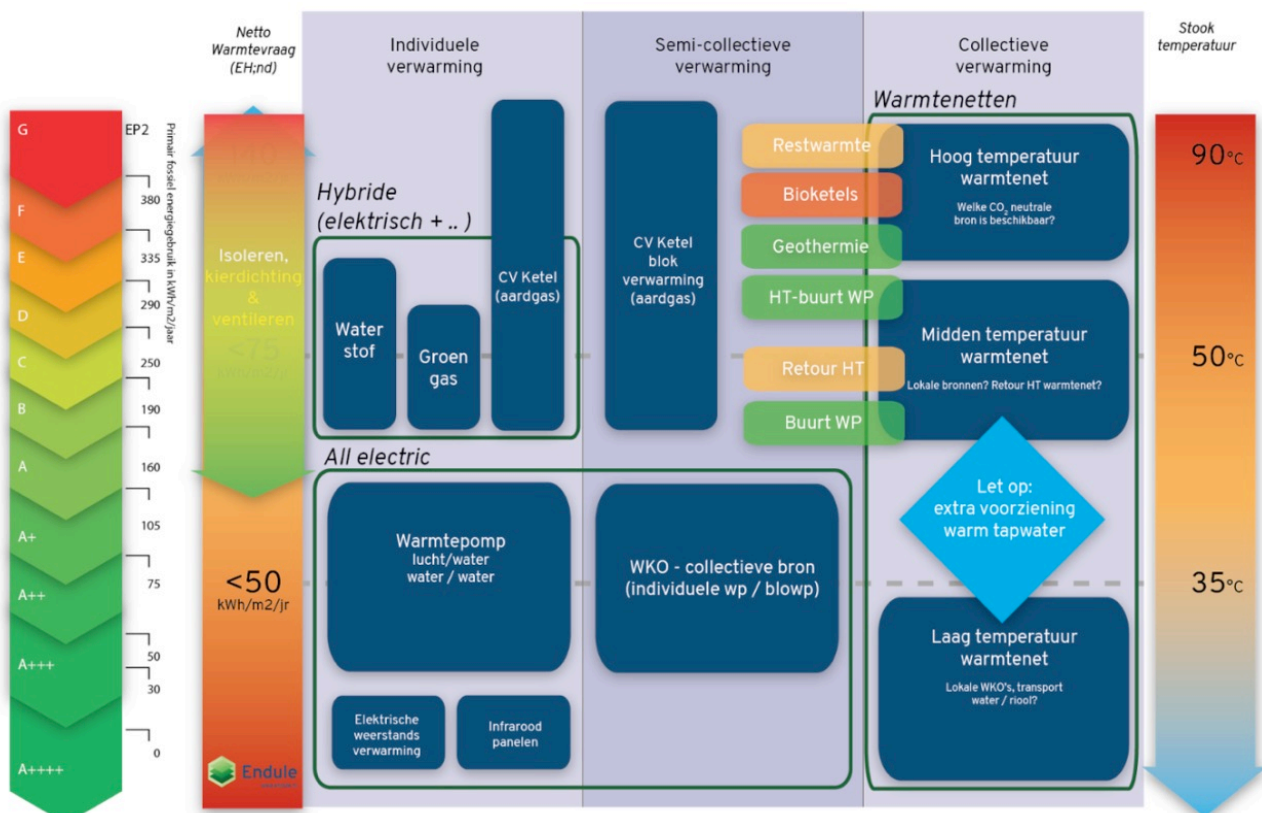
Uiteindelijk gaat het erom een beeld te krijgen van de wijk. Wat zijn de 'highlights' die je uit de analyse haalt? Wat zijn de belangrijkste kenmerken in dit gebied en waarom? Kunnen jullie op basis hiervan principes, kernopgaven of kansen benoemen waar in jullie Wijk van de Toekomst aan gewerkt zal worden? Zijn er randvoorwaarden die bepalend zijn voor het verduurzamen van de woningen en de warmte-infrastructuur?

Scenario's voor warmtetransitie in de wijk

Een onderdeel van een Wijk van de Toekomst is het (op termijn) aardgasvrij maken van de warmtevoorziening in de wijk, de buurt of het dorp. Hierbij kijken we in ieder geval naar de combinatie van isolatie, ruimteverwarming en warm tapwater.

Technische mogelijkheden

Hier zijn verschillende technische mogelijkheden voor die samenhangen met het type en de kwaliteit van woningen, de dichtheid van bebouwing aanwezigheid van warmtebronnen, gedrag van bewoners, etc. Sommige varianten zijn individuele voorzieningen, anderen zijn collectief. Zie schema voor een overzicht.

Figuur: (Bron: Endule 2020)

Organisatorische mogelijkheden

Ook op het terrein van eigendom, organisatie, financiering en exploitatie van verschillende oplossingen zijn verschillende varianten mogelijk. Burgers, bedrijven en overheden kunnen hierin verschillende rollen vervullen.

Infobox tip: Energie Samen is de coöperatie van energie coöperaties. Zij hebben veel expertise over lokaal eigenaarschap bij warmte en elektriciteit. Zie: <https://energiesamen.nu/>.

Infobox tip: Maak een grosslijst van verschillende opties. Breng daarbij technische, financiële, juridische, sociale aspecten in kaart en wat voor- en nadelen zijn. Een vergelijking en onderbouwing van de opties en latere keuze maakt een sterk verhaal richting verschillende partijen en buurtbewoners.

Infobox tip: Alliander heeft een zogenaamde buurt analyse tool waarmee via open data en data van Alliander inzicht verkregen kan worden in de mogelijkheden voor de wijk. Alle Gelderse gemeentes kunnen in principe beschikken over deze tool.

Doelgroepenbenadering

Een manier om te kijken naar de warmtetransitie in de wijk is de doelgroepen benadering, waarbij je per doelgroep een specifieke benadering kiest. Eén indeling is sociale huurders (woningcorporaties), particulieren die onderdeel zijn van een vereniging van eigenaren, huurders bij andere vastgoedeigenaren en individuele particuliere woningeigenaren. Er zijn ook andere indelingen te maken zoals naar leeftijd, inkomen of levensstijl.

Afwegingsproces

Verschillende afwegingen van verschillende partijen spelen uiteindelijk een rol bij de keuze. De warmteopgave staat namelijk niet op zichzelf maar hangt samen met isolatie van gebouwen, gedrag, (elektrische) mobiliteit, ruimtelijke ingrepen die nodig zijn voor energievoorziening en infrastructuur. Het is ook niet per definitie zo dat één oplossing voor de hele wijk geschikt is.

De gemeente heeft vanuit het Klimaatakkoord een coördinerende rol gekregen bij het bepalen van de richting en het tijdpad. Hiervoor maakt de gemeente onder andere de Transitievisie warmte. De gemeente speelt ook een belangrijke rol in het uitvoeringsplan op wijkniveau. Het is dus belangrijk om hierin samenwerking te zoeken en af te spreken wie welke rol vervult en hoe besluiten tot stand komen.

Infobox tip: Vanuit de Provincie Gelderland staat een Expertteam Warmte klaar om gemeenten te ondersteunen bij technische, juridische, organisatorische en financiële vragen. Via de gemeente kan daar expertise worden 'opgehaald' die nodig is voor de wijk. Zie: <https://expertteamwarmte.nl/>

Infobox tip: Op Rijksniveau is er het Expertise Centrum Warmte (ECW). Zie: <https://www.expertisecentrumwarmte.nl/default.aspx>

Infobox tip: De methodiek Wijkkompas is door verschillende partijen ontwikkeld om vooral gemeenten te ondersteunen in hun coördinerende rol. Zie: <https://wijkkompas.nl/>

Infobox tip: het programma aardgasvrije wijken van de Rijksoverheid heeft ook een informatieplatform dat met name is gericht op gemeenten. Zie: <https://www.aardgasvrijewijken.nl/default.aspx>

Bij het nemen van besluiten over een nieuwe warmtevoorziening voor wijken wordt vaak gesproken over een afwegingskader. Hiermee bedoelt men een lijstje met criteria waarmee bepaald wordt welke oplossingen het beste scoren. Vanuit de wijk is het zinvol om daarover na te denken en daar ook invloed op uit te oefenen. Dit kan een onderdeel zijn van het wijktransitieplan.

Criteria die vaak worden meegenomen in een afwegingskader voor nieuwe warmtevoorzieningen:

- Duurzaamheid van het systeem (CO₂-uitstoot)
- Maatschappelijke kosten
- Individuele kosten voor bewoners
- Positie van de bewoners
- Haalbaarheid (ontwikkeltraject vs. bewezen technologie)
- Organisatorische randvoorwaarden
- Belangen van specifieke partijen
- Aansluiten bij specifieke kenmerken wijk
- Potentie woningen (verduurzaming)
- Knelpunten / aandachtspunten

Op basis van de voorgaande analyses en het gezamenlijk ontwikkelde afwegingskader komen gedurende het proces een aantal kansrijke scenario's naar voren. Het kan zijn dat deze scenario's in potentie op de hele wijk toepasbaar zijn of zich slechts op delen van de wijk. De kansrijke warmteconcepten kunnen onderling sterk verschillen. Een voorwaarde voor de realisatie van een lage-temperatuur warmtenet is dat waarschijnlijk ingrijpende aanpassingen aan de woningen moeten plaatsvinden, zoals verregaande isolatie en installatie van lage-temperatuurverwarming en mechanische (balans-)ventilatie.

Infobox tip: Diverse bronnen en reeds uitgevoerde energiestudies in jouw gemeente kunnen een eerste indicatie geven van de kansrijkheid van energieconcepten voor jouw buurt. Energiemodellen en rekentools kunnen helpen om de voor- en nadelen van verschillende oplossingen op een rij te zetten en met elkaar te vergelijken.

Infobox tip: De materie is complex en er spelen verschillende invalshoeken een rol. Een conflict over kennis, feiten en begrippen ligt op de loer. Joint fact finding is een methode voor feitenonderzoek dat door verschillende betrokken partijen samen wordt uitgevoerd. Het doel is om gezamenlijk te komen tot gedeelde en geaccepteerde kennis zodat betere keuzes gemaakt kunnen worden. Lees meer:

<https://www.kennisknooppuntparticipatie.nl/downloads/handlerdownloadfiles.ashx?idnv=1645678>

Infobox Tip: er zijn diverse commerciële adviesbureaus die goed kunnen helpen om inhoudelijke afwegingen te maken rond warmte. Deelnemers aan Wijk van de Toekomst hebben met verschillende partijen ervaring opgedaan. Wil je hulp omdat je door de bomen het bos niet meer ziet? Neem contact op met het ondersteuningsteam.

De koers: perspectief & strategische keuze(s)

Hier zoom je uit naar de warmtetransitie in de bredere context en bepaalt de grote lijnen waaraan jullie willen werken.

- Het perspectief voor het toekomstbestendig maken van de wijk. Waar jullie voor gaan.
- De verschillende kernopgaven waar je je op richt. Waar de focus op ligt. De plek van de warmtetransitie in dit geheel.
- De scope en omvang van het plan.
- Koppelkansen en onzekerheden en hoe je daar mee wil omgaan.
- Globale tijdslijnen.

Infobox tip: je kunt gebruik maken van backcasting als planningstechniek. Je rekent dan terug vanaf het jaar waarin je doelen voor de wijk gerealiseerd wil hebben. Bepaal vervolgens wat dit betekent voor de korte en middellange termijn.

Procesontwerp, betrokkenen, rollen, organisatie

In dit onderdeel van het wijktransitieplan wordt omschreven welke betrokkenen er zijn rond de koers, wat hun rollen zijn en op welke manier de samenwerking op de lange termijn wordt vormgegeven. Je schrijft hier iets op over de overkoepelende regie en samenwerking en hoe je dat organiseert op de langere termijn. Denk aan het samenspel met strategische partners, burger- en overheidsparticipatie.

Uitvoeringsparagraaf: concreet op weg naar een toekomstbestendige wijk

Afhankelijk van de keuzes die je maakt wordt het een breed plan met verschillende projecten of een smaller plan met focus op bijvoorbeeld een warmtenet en isolatie. Het kan ook zijn dat je met een deel van de wijk start en dat je dit uitwerkt in een uitvoeringsparagraaf of projectplan. Per (deel)project zijn specifieke partijen betrokken en beschrijf je ook dingen over samenwerking en rollen op projectniveau. Idealiter kun je ook iets zeggen over capaciteit, financiering en planning per project. Denk bij concretisering van deelprojecten aan de volgende:

- **Knelpunten en oplossingsrichtingen per project** - ga verder in op knelpunten, risico's en barrières die de realisatie van het deelproject mogelijk kunnen belemmeren en schets mogelijke oplossingsrichtingen. Wat betreft de warmtetransitie zal vaak een haalbaarheidsfase voor een project nodig zijn om financiële en juridische aspecten verder uit te werken.
- **Aanbestedingsstrategie en rollen van projectpartners in het vervolg** - Als de gemeente optreedt als opdrachtgever voor de te realiseren oplossing, dan zal mogelijk een aanbestedingsprocedure moeten worden doorlopen. Dat is vaak het geval als het aardgasvrij maken (deels) met publiek geld bekostigd wordt. Er bestaan meerdere soorten aanbestedingsprocedures, met variërende doorlooptijden, eisen en drempelbedragen. Het drempelbedrag bepaalt welke aanbestedingsprocedure van toepassing is.
- **Financiering** - het financieren van ontwikkelingen in de wijk is een opgave op zich! Er kan een business case worden gemaakt waarbij inwoners zelf een stukje van investering doen. Gemeentes hebben procesgeld, geld om beleid uit te voeren en ook geld voor onderhoud van de openbare ruimte. Ook voeren zij verschillende subsidieregelingen uit gericht om particuliere woningeigenaren. Soms zijn er kansen om aan provinciale, regionale, landelijke of Europese fondsen aanspraak te maken. Bij grote projecten zijn er mogelijk banken of financieringsconstructies uit de markt denkbaar. Het ondersteuningsteam kan helpen om wegwijs te raken of verbinden met experts op dit vlak.
- **Afspraken met coalitiepartners, bewoners en uitvoeringspartijen per project** - Denk hierbij bijvoorbeeld aan afspraken over communicatie met betrokken partijen en bewoners in de buurt gedurende de uitvoeringsfase. Als er een uitvoeringsorganisatie wordt opgezet in de buurt, beschrijf dan hoe deze is opgezet, hoe keuzes worden gemaakt, hoe bewoners hierbij worden betrokken.

Infobox voorbeeld: Op zoek naar een warmtepartner – de beauty contest in de Benedenbuurt. De bewoners van de Benedenbuurt in Wageningen hebben middels een “beauty contest” een warmtepartner gevonden om het warmtenet in hun buurt aan te leggen en te beheren. In dit [artikel artikel](#) legt Wanka Lelieveld van coöperatie Warmtenet Oost Wageningen (WOW) uit hoe zij het proces vorm hebben gegeven en welke selectiecriteria zij hierbij hebben gehanteerd.

Infobox voorbeeld: het energieloket kan een interessante samenwerkingspartner zijn. In Ermelo-West wordt samengewerkt met Veluwe Duurzaam om bewoners te adviseren over kierdichting, isolatie, ventilatie en installaties.

Infobox: Het project Taskforce Warmtetransitie financiert haalbaarheidsstudies voor het onderzoeken van kansen en mogelijkheden voor de uitvoering van duurzame warmteprojecten voor publieke en private organisaties in de EUREGIO. De financiering is in de vorm van een voucher voor de evenredige vergoeding van de kosten voor externe diensten. Zie: <http://taskforce.wiefm.eu/nl/waermegutschein/>

Voorbeelden & leren van elkaar

www.wijkvandetoekomst.nl

www.wijkvandetoekomst.nl/kennisplatform